

КАДАСТР І МОНІТОРИНГ ЗЕМЕЛЬ

УДК 002.622.279

С.П. Войтенко,
А.С. Мазницький,
В.П. Заболотний

КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ БАЗИ НОРМАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ДОКУМЕНТІВ ЩОДО СФЕРИ ВИДОБУТКУ КОРИСНИХ КОПАЛИН

Виконано аналіз сучасного стану справ з використанням нормативно-технічних документів щодо маркшейдерських і геодезичних робіт під час розробки родовищ корисних копалин. Надано рекомендації стосовно концепції створення бази нормативно-технічних документів у згаданій сфері.

Ключові слова: корисні копалини, нормативна база.

Більшість чинних нормативно-технічних документів (НТД), розроблених за часів Радянського Союзу й у пострадянський період, застаріли і підлягають перегляду та доповненню або заміні на нові. Зокрема, НТД з питань гірничо-видобувної промисловості (проектування, будівництво, експлуатація, ремонт, реновація, ліквідація), які тепер (не завжди легітимно) використовують, належать до нормативно-технічної бази Союзу, мають чітко визначену структуру й ідеологію, що не сумісно з новими принципами державної економічної й технічної політики та вектором до європейської інтеграції. В умовах нарощування темпів науково-технічного прогресу, інтенсивного впровадження у виробництво сучасних технологій та матеріалів, прагнення досягти світового рівня якості товарів та послуг потребує наближення НТД України до нормативних актів провідних країн світу (СІЛА, Німеччина, Японія). Зважаючи на перманентні законодавчі зміни стосовно економічного базису держави та змін форм власності, більшість НТД слід замінити новими, відповідними сучасним вимогам. При цьому деякі НТД можуть бути об'єднані в міжвідомчі або міжгалузеві.

Важливо зауважити, що через нагальну потребу у розробці нових і перегляді чинних НТД виникли умови для некваліфікованого й безвідповідального підходу до цього процесу деяких розробників, які не мають ні належних ліцензій, ні досвіду, ні нормативно-методичної бази. Але найбільше занепокоєння викликає і навіть часом

становить небезпеку той чинник, що розробка НТД ведеться безсистемно, без дотримання єдиної концепції їх побудови і згаданих сучасних вимог.

За часів Союзу нормативно-технічні документи для потреб гірничо-видобувної промисловості з ініціативи відповідних міністерств (відомств) переглядалися (розроблялись) спеціалізованими інститутами і перевидавалися кожні п'ять років. Остання «Інструкція по производству маркшейдерских работ» (далі – Інструкція) була розроблена Всесоюзним науково-дослідним інститутом гірничої геомеханіки і маркшейдерської справи (ВНИМИ) під орудою Міністерства вугільної промисловості. Інструкція, затверджена Держгіртехнаглядом СРСР, була обов'язковою для всіх міністерств, відомств, підприємств, організацій й установ, що здійснюють проектування і будівництво підприємств з видобутку твердих корисних копалин і нафти шахтним способом, розробку і дорозвідку згаданих корисних копалин, а також проектування, будівництво й експлуатацію підземних споруд, що не пов'язані з видобуванням корисних копалин або які використовують надра в інших цілях. Згадана вище Інструкція була видана видавництвом "Надра" (Москва) у 1987 році.

Для потреб нафтової і газової промисловості остання «Інструкція по маркшейдерским и топографо-геодезическим работам в нефтяной и газовой промышленности» була розроблена інститутом УкрдіпроНДІнафта під орудою Міннафтопрому СРСР, погоджена Міністерством геології, «Газпромом», Держгіртехнаглядом, ВШМІ, ШШГ (Новосибірськ) і затверджена Головним управлінням геодезії і картографії при Раді Міністрів СРСР та Міннафтопром СРСР. Видано цей документ у 1992 році. Інструкція призначена для підприємств й установ Міннафтопрому, а також інших відомств, які виконують роботи на родовищах Міннафтопрому СРСР.

Згадані інструкції у нашій країні використовують підприємства й організації усіх форм власності, які займаються проектуванням і будівництвом підприємств з видобування твердих корисних копалин з відкритих та підземних розробок, а також нафти і газу та їх експлуатацією. За часів незалежності України ці інструкції небули переглянуті і де-факто їх використання не є легітимним. Крім того, з часу останнього видання цих НТД минуло понад 20 років. За цей період сталися, без перебільшення, революційні перетворення як в техніці і технологіях гірничої справи, так і в приладах і технологіях маркшейдерсько-геодезичних робіт. Виникли цифрові технології, високопродуктивні прецизійні електронні тахеометри, сканери, лазерні нівеліри, GPS- і ГІС-технології, тривимірне зображення географічних об'єктів та гірничих виробок на великомасштабних планах проммайданчиків, комунікацій і окремих промислових об'єктів тощо. Використання високопродуктивних персональних комп'ютерів й програмного забезпечення до них дає можливість повністю автоматизувати процес обробки результатів геодезичних і маркшейдерських робіт.

Що ж зроблено і робиться в Україні для легітимізації названих інструкцій? Постановою Кабінету Міністрів України від 03.01.2002 № 2 «Про порядок та терміни дії галузевих стандартів і прирівняних до них інших нормативних документів колишнього СРСР» була пролонгована чинність НТД, розроблених за часів Союзу, і одночасно міністерствам, відомствам та іншим органам державного управління запропоновано у визначені терміни переглянути або розробити нові НТД. Для цього потрібно було скласти перелік ГОСТів, ОСТів, ТУ інших НТД з визначенням конкретних строків їх перегляду (розробки). Робота з реалізації згаданої постанови КМУ розпочалась і певна кількість нормативних документів була розроблена й видана,

але через брак фінансування до кінця ця важлива робота не була доведена. Термін чинності інструкцій щодо маркшейдерсько-геодезичних робіт під час розробки твердих корисних копалин відкритим і шахтним способом, а також нафти та газу продовжено до 2007 року. За цей час передбачалось розробити нові інструкції, які б відповідали сучасним технологіям гірничо-видобувної промисловості й світовому рівню розвитку технологій маркшейдерсько-геодезичних робіт. Але у 2005 році постанова КМУ від 03.01.2002 № 2 втратила чинність на підставі постанови КМУ від 20.08.2005 р. № 788, процес перегляду НТД призупинено, згадані інструкції не розроблені. Де-факто їх досі використовують, хоча де-юре вони не є легітимними.

У Міністерстві палива, енергетики та вугільної промисловості України на теперішній час немає посадової особи, яка б опікувалась цим важливим напрямом. За часів Союзу цією особою був головний маркшейдер Мінвуглепрому СРСР, а в Міністерстві нафтової промисловості – маркшейдерський відділ. Головними завданнями маркшейдерських служб у системі згаданих міністерств були: своєчасне й якісне виконання маркшейдерських і топографо-геодезичних робіт під час пошуків, розробки родовищ, проектування шахт і кар'єрів (облаштуванні нафтових і газових родовищ), забезпечення найбільш повного і комплексного їх використання, ефективного й безпечного ведення гірничих робіт та охорони надр; удосконалення організації маркшейдерських і топографо-геодезичних робіт на основі впровадження новітніх досягнень науки, техніки і передового світового досвіду; здійснення спільно з геологічною й іншими службами відомчого контролю за правильністю розробки родовищ і користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобутком корисних копалин, за дотриманням вимог з охорони надр і найбільш повного видобутку з надр основних та інших спільно з ними залягаючих корисних копалин, за виконанням заходів, які забезпечують під час проведення гірничих робіт безпеку для життя і здоров'я гірників і населення, охорону навколишнього природного середовища, будинків і споруд від шкідливого впливу цих робіт, і за дотриманням інших вимог, що визначають діяльність маркшейдерських служб. У Держгіртехнагляді Союзу й його республіканських підрозділах також були маркшейдерські відділи, які здійснювали контроль за термінами чинних нормативно-технічних документів та дотриманням вимог, встановлених згаданими НТД щодо виконання маркшейдерських і геодезичних робіт під час видобутку корисних копалин.

Нині, коли в Україні, крім державних, виникли приватні шахти й кар'єри, родовища нафти і газу і навіть окремі газові (нафтові) свердловини, на наш погляд, роль маркшейдерських служб повинна бути відповідально конкретизована, зокрема організаційно, через розпорядчі нормативно-правові та нормативно-технічні документи. Потребу в НТД та їх конкретний перелік визначено, зокрема, Протоколом засідання робочої групи для підготовки пропозицій з удосконалення роботи геолого-маркшейдерської служби державних підприємств Мінвуглепрому України від 13.06. 2008 р. (м. Донецьк). У переліку нормативних документів, які підлягають перегляду, коригуванню й перезатвердженню, що є додатком до згаданого Протоколу засідання робочої групи, міститься 14 НТД, зокрема, такі:

1. Інструкція з виконання маркшейдерських робіт;
2. Інструкція зі складання креслень обмінної гірничої документації;
3. Вимоги до складання й оформлення календарних планів гірничих робіт на вугільних шахтах;

4. Умовні позначення щодо гірничої графічної документації (приведені до відповідності з чинними НТД);

5. СОУ 10.1.00186080.002-2006 «Правила виконання маркшейдерських замірів та підрахунку обсягів видобутку вугілля за їх результатами».

6. Інструкція з обліку об'ємів видобутку рядового вугілля й готової вугільної продукції на шахтах, кар'єрах та збагачувальних фабриках;

7. Інструкція про порядок затвердження заходів з охорони будинків, споруд та природних об'єктів від шкідливого впливу гірничих розробок;

8. Вказівка з раціонального розміщення, охорони та підтримання гірничих виробок на вугільних шахтах;

9. Інструкція із спостереження за зрушенням гірничих порід земної поверхні та спорудами, підроблюваними на вугільних та сланцевих шахтах;

10. Вказівка про порядок та контроль безпечного ведення гірничих робіт у небезпечних зонах.

Аналогічні НТД щодо видобування нерудних корисних копалин, а також щодо нафтових та газових родовищ слід переглядати, коригувати й перезатверджувати.

Розробником маркшейдерських НТД для вугільних шахт і кар'єрів може бути УкрНДМІ (м.Донецьк) і щодо аналогічних документів для нафтових і газових родовищ та рудних і нерудних корисних копалин, то їх розроблення можна доручити технічним комітетам, створеним відповідно до Закону України від 17 травня 2001 року (2408-14) «Про стандартизацію», наприклад, при структурних підрозділах Держгіртехнагляду України.

Для виправлення стану справ з НТД щодо маркшейдерських і геодезичних робіт в гірничо-видобувній промисловості, потрібно передусім розробити концепцію створення нормативної бази згаданих документів та перелік чинних, а також визначити першочерговість розробки нових. У Концепції мають бути висвітлені такі питання:

- здійснення єдиної технічної політики і створення системи НТД, узгоджені із законодавчими актами України й системою стандартизації і нормування в гірничо-видобувній промисловості;
- розроблення пропозицій до програми перегляду (внесення змін та доповнень) нормативної бази СРСР і поступова заміна на нові НТД відповідно до належного технічного рівня, сучасних економічних умов і чинного законодавства України;
- узгодження нормативно-технічної бази з європейськими і міжнародними системами стандартизації щодо надійності, безпечності, охорони навколишнього середовища, промсанітарії й охорони праці.

Сучасні НТД повинні встановлювати гнучкі вимоги до техніки й технологій маркшейдерсько-геодезичних робіт на світовому рівні для раціонального використання надр, природних, матеріальних, енергетичних і трудових ресурсів. На відміну від традиційної суворо регламентованої системи побудови НТД, яка складалася переважно з обов'язкових норм і правил, сучасну систему потрібно будувати на рекомендаційних положеннях, але з обов'язковими вимогами щодо метрологічного забезпечення охорони життя і праці, надр, природного середовища. Сучасні НТД повинні регламентувати кінцеву мету тієї чи іншої роботи, але при цьому не обмежувати методи її досягнення, творчого інженерного підходу та ініціативи гірничого інженера-маркшейдера, геодезиста.

Система НТД повинна встановлювати не тільки вимоги щодо здійснення тієї чи іншої процедури, а й порядок нагляду за дотриманням цих вимог. Дозвіл на відхилення від вимог НТД в обґрунтованих випадках може дати тільки орган, який затвердив документ.

Реалізація в повному обсязі запропонованої концепції створення й супроводу бази НТД, впровадження організаційно-технічних заходів щодо маркшейдерських і геодезичних служб у сфері гірничо-видобувної промисловості забезпечить комплекс природоохоронних заходів та заходів з охорони надр, безпечну роботу гірничо-видобувних підприємств, що в кінцевому підсумку сприятиме розвитку галузі, убезпечить від антропогенних катастроф.

Надійшла до редакції

27.11.2012

УДК 336.6

**М.А. Малашевський,
Л.В. Горпиніч**

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ НАДНОРМАТИВНИХ ПЛОЩ ПІД ПРОМИСЛОВИМИ ОБ'ЄКТАМИ

У статті запропоновані підходи до обчислення необхідної нормативної площі земельної ділянки для здійснення промислової діяльності хлібокомбінату.

Ключові слова: промисловий об'єкт, наднормативна площа, оподаткування.

Постановка проблеми. Нині в Україні досі невирішеною є надзвичайно актуальна проблема ефективного формування податкової системи.

Раціональне використання територій міст на сьогоднішній день залишається нагальним питанням сучасності. На підставі аналізу планувальної структури м. Києва виявлено, що промислові об'єкти міста займають 8342,2 га (рис. 1) [1].

Протягом останнього десятиліття відбулися зміни в законодавстві України щодо стягнення плати за землю. Податок за частину площ земельних ділянок, наданих підприємствам, установам й організаціям (за винятком сільськогосподарських угідь), що перевищують норми відведення, повинен стягуватись над норми. Водночас не має чітко визначеного механізму встановлення нормативної площі для промислових об'єктів.

У визначенні нормативної площі земельної ділянки під промисловий об'єкт слід враховувати площу складських приміщень для зберігання сировини та готової продукції, то для підприємств харчової промисловості складські території регламентовані, оскільки в них зберігається продукція швидкого вжитку. Зважаючи на зазначене, об'єктом дослідження обрано підприємство харчової промисловості – хлібокомбінат.